

Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu
Naalakkersuisoqarfik

Pinngortitamut, Avatangiisinut Inatsisinillu
Atuutsitsinermit Naalakkersuisoqarfik

J.nr. 40.00.01.49/15
D. 26. marts 2015

Ilisimatuussutsikkut allaaserisaq nutaaq Issittumi immap miluumasuinik aqutsineq pillugu innersuussutinik ilalik pillugu allakkiaq

Atuagassiaq ataqqisaasoq Conservation Biology ilisimatuussutsikkut allaaserisamik "Issittup imartaata miluumasoqassusianik immallu sikuata uumaffigiuminaassiarternera illersugaanissaallu pillugit 21. århundredikkunni aqutsinissamut innersuussutit"¹-inik qulequtalimmik martsip 17-ianni saqqummiussaqqarpoq. Allaaserinnittut pingaarnersaraat ilisimatusartartoq Kristin Laidre Washington Universitetimi Pinngortitaleriffimilum atorfeqartoq. Allaaserinneqataasimasorpasuit ilaatigut tassaapput issittup imaata miluumasui pillugit ilisimatusartartut arlalissuit USA-meersut, Canadameersut, Ruslandimeersut, Norgemeersut Kalaallit Nunaanneersullu. Misissuineq "Arctic Bioersivity Assessment" (ABA)-p 1214-imeersup immap miluumasuinut tunngasortaata tallissutigalugulu iluarsisutitaraa.

Allaaserisaq innersuussutinik arlalinnik issittup imaata miluumasuisa ilaannut ilaatigut makkununga attuumassuteqarput: Qilalukkat qernertat, qilalukkat qaqqortat, arfiviit, natsiit, ussui, aataat, nattersuit, aarrit nannullu. Innersuussutit Kalaallit Nunaanniittunuinnaq sammisitaanngillat, silaalli pisusaata allangoriartorneranut tunngatillugu issittumi immap miluumasuinik aqutsinermit atatilugu isiginiagassaqqisuullutik. Matuma kingorna innersuussutigineqartut naatsumik allaaserissavagut.

Ataatsimoorussilluni aqutsilluarneq

Sumiiffinni atuisut allaffissornikkullu aqutsisut suleqatigiinnerisa annertusiarternineqarnerata aalajangiusimanissaa pingaartuuvoq. Aqutseqatigiinnissamik isumaqatigiissutit kingunerisaannik piujuartitsiniarluni eqqissimatitsiniarlunilu suluteqarnerni peqataatitsineq annertusarneqarsinnaavoq, sumiiffinni ilisimasamik katersuinermit, pisassamik killilersuinermit eqqortitsinermit, nalunaarutiginnittarnermit, sumiiffigisami misissuilluni suliniutinik oqaasertalersuisarnermit ilisimatuutullu misissugassamik katersuisarnermit atatilugu suleqatigiinnissamik isumaqatigiissuteqartarmeq atuisut peqataanerunissaannut iluaqutaasarpoq.

¹ **Laidre KL**, Stern H, Kovacs KM, Lowry L, Moore S, Regehr E, Ferguson SH, Wiig Ø, Boveng P, Angliss RP, **Born E**, Litovka D, Quakenbush L, Lydersen C, Vongraven D & **Ugarte F** (2015) Arctic marine mammal population status, sea ice habitat loss, and conservation recommendations for the 21st century. *Cons. Biol.* DOI: 10.1111/cobi.12474

Issittup imartaata miluumasuisa ilaannik siunissami aqutsinermi pisaqartarnissamik pisariaqartitsinerup immallu sikukilliarturnerata kingunerisaanik avatangiisit nammassinnaasaasa annikilliarturnerisa akornanni oqimaaqatigiissaarisoqartarnissaa pisariaqartarumaarpoq.

Aqutsinerup oqimaaqatigiissaaruminartuullunilu naleqqussaruminartuunissaa aammalu pisari-neqarsinnaasutut kissaatigineqartut pillugit ingerlatsinissamik pilersaarutaasartussat erseqqissumik oqaasertalersorneqartarnissaat pingaaruteqarlunnartartussaavoq.

Silap pissusiata allanngoriartornerata issittup imartaani miluumasunut sunniutai assigiinngitsut
Uumasooqatigiiaat assigiinngitsukkuutaat assigiimmik qisuariartanngillat, uumasooqatigiiaallu ataasiakkaat siunissami qanittumi silap pissusiata allanngorneranik pitsaanngitsumik sunnigaanissaat ilimagineqanngikkaluarpalluunniit, taamaattoq immap sikuata ukiuni 50-100-ni tulluuttuni qanoq ikkumaarsinnaanerani naatsorsuinerit ilimanarsisippaat tamanna immap miluumasuisa ilarpassuinit ulorianartorsioritserujussuassasoq. Aqusinermik ingerlataqartut ilisimatuutut misissuinermik tunngavilersorluni periarfissanik ulorianarsinnaasunullu tunngassuteqartutigut, sumiiffinnut nunamullu tamarmut tunngassutilinni aammalu siunissamut qanittumut ungasissumullu tunngassutilitsigut innersuussutinik sapinngisaminnik malinniartarnissaannik siunnersorusuppagut.

Issittup imartaani miluumasunik malittarinneq

Uumasooqatigiiaat amerlassusiat ukiut arlerlugit kisittarnerisigut imaluunniit piaqqiornerannik, amerliartornerannik, timaasa peqqissusaannik toqusoqartarnerannillu malittarinneqqissaarnikkut aatsaat ineriartornerannik malinnaaffiginnittoqarsinnaavoq. Paasissutissat tamakku pissarsiarineqarsinnaapput pisaasartunit misissugassanik tiguisarnikkut, piniartut ilisimatusartartullu suleqatigeeqqissaarnerisigut taamaalillutillu aningaasarpassuarnik atuinngikkaluarlutik paasissutissanik pitsaasunik pissarsisarnerisigut.

Taamatullu aamma qaammataasakkut assilisat toqqaannartumillu uttoortaanerit aqutigalugit avatangiisit uumaffigisaat pillugit paasissutissanik pissarsisoqarsinnaavoq. Paasissutissat tamakku, sumiifiit aalajangersimasut akuttoqatigiissaartumik misissuiffigineqartarnerinik pisanillu misissuisarnermik ilaqaraangamik misissuinissamik aaqquussinermut iluaqutaalluarsinnaapput. Nunani tamani misissuisarnikkut paasisat imminnut ataqatigiissittarnissaat pingaartuuvooq, immamimi miluumasut nunat killeqarfii aporfiginagit sumorsuaq ingerlagajuttarmata.

Suliffissuaqarnikkut sunniutit

Siunissami aqutsinikkut suliniutaasartussanik pilersaaruserlunilu tamakkuninnga pingaarnersiussaanni aamma suliffissuaqarnikkut sunniutit assigiinngitsut tamarmiusut paasiniarnissaat pisariaqarlunilu tamakkuninnga pitsaaliuniarnissaq pingaartuuvooq. Ajoraluartumilli tamakkua issittup imartaani miluumasunut sunniutigisartagaat pitsaanngitsut tamarmiusut ilisimasaqarfigivallaanngilagut. Ikummatissarsiornikkut suliniutit ilagisarpaat immap iluani nipiliornerit, umiarsuit aporarterni, uuliaarluertoqarsinnaanera sumiiffiillu pingaarutillit uumasuerussinnaasarnerat. Kalaallit Nunaanni pitsaanerpaamik aqutsinermik ingerlatsiisoqassappat sumiiffinni innuttaasut, suliffeqarfiit, soqutigisaqatigiiffiit Namminersorlutillu Oqartussat suleqatigiinnissaat pisariaqarpoq.

Uumasogatigiiat sumiiffillu illersugaasut pillugit inatsisiliorneq

Silap pissusiata allanngoriartornerata nalaani uumasogatigiiat illersugaasut pillugit inatsisiliornerup pitsaaqutaasa ajoqutaasalu paasiluarnissaat pingaartuuvoq. Kalaallit Nunaata aamma Canadap/Nunavut massakkorpiaq Kalaallit Nunaata Avannaa Ellesmere Islandilu illersorniarpaa, taakku sikuusarnertik pissutigalugu issittumi immat miluumasuisa amerlanersaasa qimaaffigisinnaasaa kinggullersaattut isigineqarmata.

Siumut isiginiarluni aqutsineq eriaginninnerlu

Issittup imartaata miluumasui isumalluutaapput pingaarutillit, nunat killeqarfiit apeqqutaatinnagit siammasissorujussuarmik piaqqiortarfeqartut. Taamaannera peqqutaalluni uumasogassutsip ajungitsumik ingerlanerani paasinninniarnermut silallu pissusiata allanngoriartorneranut takussutissaqqaartutut pingaarutillituttuq uttortaattitullusooq inissisimalersimavoq.

Ilaatigut immap sikuata milliartornera pillugu uumasogatigiiat qisuarineri assigiinngitsut, paasissutissanik tunulequtaasunik amigaateqarneq, ilisimatuut nalornisoorutaat immallu miluumasuisa siunissami allatut katitigaalersinnaanerata pillugit paasissutissanik pitsaasunik paasissutissiisoqartarnissaa pisariaqartinneqarpoq.

Siunissaq qaninnerusooq ungasinnerusorlu eqqarsaatigalugit issittup imartaani miluumasut pitsaasumik isumagineqarlutillu illersorneqassappata qitiusumi allaffissornikkut ingerlatsivik sumiiffinnilu peqatigiiffiit, inunnut immap miluumasuunik inuussuteqarlutillu suliaqartunut attuumassuteqartut suleqatigiinnissaat pisariaqarpoq.

Piffissami siviunerusumi pitsaasumik ingerlasoqassappat silaannarmut gassimik aniatitsineq apparsarneqartariaqarluarpoq. Soqutigisaqaqatigiiffiit suliniuteqartartut suleqatigiuminarnissaat sutigut tamatigut iluaqutaassaaq. Soqutigisaqaqatigiit tarmarmik issittut imartaanni miluumasut isisarnaatit pingaaruteqassusiannik inunnullu tamakkuninnga inuussuteqartunut qanoq pingaaruteqartiginerannik paasinninnissaat pingaartuuvoq.

Ilisimatuussutsikkut paasissutissat qularnaatsut - ullumikkut uumasogatigiiat ilaat eqqarsaatigalugit suli amigaataasut - nungusaataanngitsumik ingerlatsinissaq pillugu ilisimasaqarluarluni pitsaasumillu aalajangersaasarnissanut pisariaqarput.

Fernando Ugarte
Pinngortitaleriffik